

Tomaž Grušovnik
**MORALNE
INTERVENCIJE
V NARAVO:
BI RES MORALI
VSE MESOJEDE
PLENILCE
NEBOLEČE UBITI?**

49-59

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
PEDAGOŠKA FAKULTETA
CANKARJEVA 5
6000 KOPER
TOMAZ.GRUSOVNIK@PEF.UPR.SI

::POVZETEK

NEDAVNO JE APLIKATIVNA FILOZOFIJA predlagala neboleče ubijanje plenilcev z namenom, da bi zmanjšali trpljenje v naravi. Čeprav se ta ideja zdi očitno problematična, analiza, ki je predstavljena tukaj, pokaže, da se v našem vsakdanu pogosto zanašamo na podoben način moralnega mišljenja – na naravni moralni intervencionizem. Zato ta članek ponuja analizo naše močne intuicije, da je ta predlog dejansko pošasten. Na koncu se analiza ideje nebolečega ubijanja plenilcev izkaže za vredno pozornosti ne zaradi same sebe, pač pa zato, ker razkriva nekatere druge moralne dileme in probleme, ki v vsakdanu pogosto ostanejo neopaženi, denimo vzrejo mesojedih ljubljencev in paternalizem, ki je prisoten v intervencionizmu.

Ključne besede: etika živali, ubijanje, plenjenje, moralni intervencionizem

ABSTRACT*MORAL INTERVENTIONS INTO NATURE:**SHOULD WE REALLY PAINLESSLY KILL ALL CARNIVOROUS PREDATORS?*

Recently applied philosophy proposed considering painlessly killing predators in order to lessen suffering in nature. Even though this idea seems blatantly implausible, the analysis presented here shows that we often rely on similar moral thinking – natural moral interventionism – in our everyday lives. Therefore, the paper presents an analysis of our strong intuition that the proposal is, in fact, monstrous. At the end, the analysis of painlessly killing predators shows itself to be worthy of reflection not because of itself but because it uncovers some other moral dilemmas and problems that often go unnoticed in our everyday lives, e.g. the breeding of carnivorous pets and paternalism that is present in interventionism.

Key-words: animal ethics, killing, predation, moral interventionism

::NAMESTO UVODA: KAJ JE »NARAVNI MORALNI INTERVENCIONIZEM« (NMI)?

Pred kratkim mi je prof. dr. Boris Kryštufek, vodja kustodiata za vretenčarje pri Prirodoslovnem muzeju Slovenije in moj mladostni znanstveni vzornik, preposlal članek, ki je med besedili, posvečenimi problematiki okoljske etike, tak kuriozum, kot le najdragocenejši eksponati, ki jih premore ustanova, v katerem dela cenjeni kolega. Najdba, ki jo je delil z mano, zaradi česar se mu želim tukaj tudi zahvaliti, je članek Bena Brambla z naslovom »Painlessly Killing Predators« – neboleče ubijanje plenilcev – (Bramble, 2020) iz revije *Journal of Applied Philosophy*. Že naslov brez kakršnega koli okolišenja naznanja osnovno tezo članka: vse plenilce moramo ubiti na neboleč način. Razlog, s katerim članek to tezo podkrepi, je v osnovi utilitarističen in izhaja iz človekove dolžnosti povečevanja sreče oziroma zmanjševanja trpljenja. Povedano preprosto: plenjenje v naravi povzroča ogromno trpljenja, zato se ima smisel vprašati, ali bi ga morali zmanjšati z omejevanjem oziroma odstranitvijo tovrstnega načina prehranjevanja.

K analizi pojma »plenjenje«, ki je uporabljen v tej izpeljavi, se še vrnem, ravno tako k natančnejši analizi moralnih podmen. V tej uvodni točki razprave bi rad postavil predvsem, da članek očitno zastopa posebno verzijo tega, kar bom v nadaljevanju imenoval »naravni moralni intervencionizem« (NMI). Pod »intervencionizmom«, ki je pri meni pojem, povzet po ekonomskem in političnem terminološkem inventarju, razumem »poseganje v« – »moralni intervencionizem« je tako poseganje v nekaj v glavnem zaradi moralnih motivov. V osnovi torej gre za »vmešavanje« tja, kjer menimo, da obstaja huda krivica, ki jo imamo dolžnost odpraviti: če vidimo, da se otroci v vrtcu pričnejo nenadzorovano lasati, se gristi in ščipati, pri čemer se razleže glasen jok, imamo občutek, da moramo intervenirati, torej poseči v dogajanje in vzpostaviti red. V kolikor torej govorimo o »naravnem« moralnem intervencionizmu, to pomeni, da zagovarjamo stališče, da se ljudje bodisi moramo (dolžnost) bodisi smemo (dopustnost) vmešati v naravno dogajanje z namenom vzpostavitve boljšega moralnega stanja. Kot je moč videti, v definiciji zaenkrat puščam odprto možnost, ali gre pri NMI za dolžnost ali za pravico oziroma za vprašanje dopustnosti.

Iz pravkar povedanega lahko že razberemo, kaj bo cilj mojega raziskovanja v tem besedilu: gre, preprosto, za razmislek okoli tega, ali je NMI upravičeno stališče. Nadalje, če je to stališče upravičeno, me zanima, do katere mere. Ravno v tej drugi točki se bom lotil nekoliko natančnejše analize Brambljevih razmišljanj.

::UPRAVIČENOST NMI – ALI SMEMO POSEGATI V NARAVO Z MORALNIMI INTERVENCIJAMI?

Kot izpostavlja Tyler Cowen v članku »Policing Nature« (Cowen, 2003), na katerem gradi tudi Bramble, je velika večina zagovornikov tega, kar sam imenujem

»šibka etika živali« (Grušovnik, 2016), torej ideje, da smo ljudje dolžni z živalmi vzpostaviti moralen odnos, vsaj na začetku stoletja zaobšla vprašanje NMI:

»Obstoječa literatura ni podala nobene jasne odločitve glede teh problemov ... Številni, ki pišejo o pravicah in dobrobiti živali, tej zadevi ne posvetijo natančne pozornosti ... Večina komentatorjev v bioloških vedah preprosto predpostavlja, da ne bi smeli igrati policistov v naravi, ne da bi ponudila kakšen razlog ... V vsakdanjih pogovorih sem odkril, da številni pristaši pravic živali s prve zavračajo idejo, da bi morali biti policisti, čeprav za to nimajo trdih razlogov, razen pač tega, da nekako ne zveni pravilno. Tipično imajo ti posamezniki dva nasprotujoča si nazora: prvič, da dobrobit živali šteje in da bi morali ljudje z živalmi ravnati kolikor se da dostojno. Drugič, da se ljudje ne bi smeli vmešavati v naravo.« (Cowen, 2003: 169–70)

Tudi danes najbrž ni drugače: čeprav imamo veliko debat o pravicah živali in številna društva, ki delujejo na tem področju, pa le redko slišimo za ta problem. Celo več: mislim, da ima Cowen še kako prav, ko reče, da večina ljudi idejo NMI a priori odslovi, rekoč, da je to »neumnost« in »tako neumestna ideja, da se ji ne splača posvečati pozornosti« – konec koncev mi je to ravnokar odvrnil nekdo, ko sem ga informiral glede svojega trenutnega početja, namreč pisanja tega članka ...

Toda problemi, ki jih vsebuje vprašanje NMI, niso tako preprosti, da bi jih lahko kar odslovili z zamahom roke. Težava je namreč v tem, da se dotikajo tematike intervencionizma kot takega, torej vprašanja, ali imamo dolžnost oz. ali je dopustno »igrati policaja« in se vmešati v dogajanje in »stvari« drugih. Problem je, skratka, v tem, da se nam pogosto to ravno zdi ne le upravičeno, temveč celo nujno. Zdi se, da imamo moralno – in pravno – zavezo pomagati in nuditi pomoč tam, kjer je to potrebno in kjer to ne ogroža nas samih. Tukaj ni treba veliko okolišiti: preprosto navedimo 130. člen kazenskega zakonika: »Opustitev pomoči. Kdor ne pomaga osebi, ki je v neposredni smrtni nevarnosti, čeprav bi lahko to storil brez nevarnosti zase ali za koga drugega, se kaznuje z zaporom do enega leta.« (KZ-1, 130. člen). Kadar se sami pri nudenju pomoči počutimo ogrožene, moramo vsaj poklicati policijo, ki je dolžna zaščititi žrtve nasilja. 3. člen Zakona o policiji tako že v 1. točki pravi, da je naloga policije »varovanje življenja, osebne varnosti in premoženja ljudi.« (ZPol) Pravzaprav so te stvari tako jasne, da jih ni treba posebej utemeljevati: v številnih primerih imamo bodisi kot posamezniki bodisi kot država ne le pravico, ampak celo dolžnost poseči v dogajanje in zaščititi žrtve.

To pa ne velja zgolj za trpljenje ljudi, pač pa tudi za živali. Zakon o zaščiti živali nam nalaga, da ne smemo opustiti ravnanja, ki bi vodilo v trpljenje živali (ZZZiv, 4. člen), poleg tega pa definira še denimo »nevarnega psa«, tj. tistega psa, ki je povzročil poškodbo drugemu človeku – *ali živali* – in ga je potrebno obvezno šolati (ZZZiv, 5. in 26.c člen). Jasno je, da ti ukrepi predpostavljajo ne le intervencionizem, temveč natanko NMI, torej poseganje v odnose *med živalmi*. Seveda imamo

enako dolžnost vzdrževati čisto okolje in skrbeti za stabilnost ekosistemov, zaradi česar ne nazadnje včasih tudi odrejamo odstranjevanje invazivnih vrst. Zdi se torej, da niti običajni moralni intervencionizem niti NMI nista problematična – ne le, da ju sprejemamo v življenju, celo zapovedujemo ju z zakoni. Pa povejmo še zelo neposredno: zdi se, da ni nobenih problemov, če psa, ki preganja mačko, odpokličemo ali celo pocukamo za vratno gubo, morda celo pripnemo na povodec ali zapremo v hišo. Nobenega problema ni, če naženemo mačko, ki preži na mladičke taščice (*Erithacus rubecula*), če vemo, da ima v hiši nastavljeno hrano, ki jo nasiti. Zdi se torej, da z NMI nimamo posebnih težav: utemeljujemo ga z dejstvom, da je naša dolžnost, da preprečimo povzročanje nepotrebnega trpljenja, če to za nas ni nevarno, ne glede na to, ali se dogaja v človeški družbi ali v naravi.

::OBSEG NMI

Seveda pa je eno preprečevati povzročanje trpljenja drugim živalim s strani domačih živali od preprečevanja plenjenja, ki ga zagovarja Bramble v omenjenem članku. Domače živali – ali »spremljevalne vrste«, kot jih je zdaj modno imenovati – imajo namreč na voljo hrano za preživetje in jim zaradi tega ni potrebno pleniti. Če jim preprečujemo povzročanje trpljenja drugim vrstam ali osebkom, preprosto dajemo moralno prednost trpeči plenjeni živali pred zadovoljevanjem nagona (recimo, da je to »užitek«) plenilca. Bramble v uvodoma napovedanem članku očitno gre dlje od tega in zagovarja neboleče ubijanje *naravnih* plenilcev. Je to dopustno? Ali je to celo naša *dolžnost*? Da bi poskusili odgovoriti na to vprašanje, si moramo najprej ogledati Bramblovo argumentacijo. Hkrati s tem bomo očitno določali obseg NMI, kar ni nič drugega kot poskus odgovora na vprašanje, kako daleč smemo iti pri naših poskusih omejevanja povzročanja trpljenja drugih živali.

Bramblova argumentacija v prid »nebolečega ubijanja plenilcev« (NUP) ni v resnici nič radikalno novega. Njegov začetek je tipična utilitaristična pozicija, v skladu s katero je merilo moralnosti največja sreča za največje število ljudi, oziroma kot to pove John Stuart Mill: »dejanja [so] pravilna, če pripomorejo k nastanku sreče, in napačna, če pripomorejo k nastanku nasprotja sreče. S srečo je mišljeno ugodje in odsotnost bolečine, z nesrečo pa bolečina in izguba ugodja.« (Mill, 2003: 16) Najprej lahko rečemo, da za Brambla NMI kot tak *sploh ni problem*: povsem očitno se mu zdi, da je v naravo z namenom zmanjševanja trpljenja potrebno poseči. Naš prvi korak – utemeljitev NMI – v celoti preskoči in že v začetku ponudi dva scenarija: prvi je genska sprememba organizmov v rastlinojede, drugi pa omenjano NUP. Bramble očitno – in dokaj neverjetno – zagovarja drugi scenarij, a preden se posvetimo njegovi argumentaciji, mi vendarle dovolite ekskurz k premisleku same definicije »plenjenja« in »plena«.

Vpogled v ekološko literaturo nam hitro postreže s takšno definicijo: »Plenilstvo ali predacija (*predation*) je odnos med dvema vrstama, v katerem ena vrsta, plenilec, drugo vrsto, plen, napade in konzumira v celoti ali le deloma.« (Tome, 2006: 183)

Ko to preberemo, postane jasno, da Bramble nima v mislih *te* definicije. Plenilci so v ekološkem smislu namreč vsi heterotrofni organizmi, vsa živa bitja, ki za svoje preživetje potrebujejo organske spojine, ki jih proizvedejo druga živa bitja, ki jih potem prva – plenilci – konzumirajo. V tem oziru je zato krava plenilec trave na podoben način kot je lev plenilec gazele. Plenilci, ki plenijo druge plenilce, so zato plenilci *drugega reda* oziroma *mesojedi*, *karnivori*. Ko torej spremljamo Bramblovo argumentacijo, moramo imeti v mislih prej to *utilitaristično moralno* definicijo plenjenja, ki zajema *povzročanje trpljenja* žrtvi. Tako gledano pa najverjetneje celo plenjenje drugih živali predstavlja preširoko zamejitev, saj lahko verjetno trdimo, da nekateri nevretenčarji ne izkušajo bolečine tako kot vretenčarji, oziroma je ne izkušajo na fenomenalno podoben način. »Plenjenje«, kot ga razume Bramble, moramo torej razumeti kot konzumacijo drugih vrst *ob povzročanju trpljenja* tem vrstam.

Vrnimo se zdaj k Bramblovim argumentom za NUP. Bramble pravi, da je temu v primerjavi z gensko spremembo plenilcev drugega reda v plenilce prvega reda (herbivore oziroma rastlinojede) treba dati prednost zaradi v grobem treh razlogov:

- 1) NUP bi takoj rešilo ves plen pred ubijanjem, medtem ko bi gensko spreminjanje trajalo dlje časa, med katerim bi številne živali še trpele;
- 2) Gensko spreminjanje bi plenilcem povzročilo trpljenje, saj bi jim onemogočilo učenje mladičkov in morda celo vodilo v njihovo depresijo (!);
- 3) čeprav bi morda številni ljudje obžalovali izumrtje plenilcev, bi vendarle bili moralno – in najbrž eksistencialno – potolaženi, vedoč da narava ni več klavnica; (Bramble, 2020: 4)

Vsakega od teh razlogov avtor potem analizira še naprej in poskuša pripraviti argumentacijo proti morebitnim ugovorom, od tega, da bi se zaradi manka plenilcev namnožil plen, do tega, da bi ubijanje teh živali predstavljalo travmo za tiste, ki bi ga izvršili, in tega, da bi odsotnost plenilcev ljudi oropala estetskega užitka, kar je seveda povsem antropocentričen argument, ki v Bramblovem prikazu spominja na opise iz Kantovih analiz dinamičnega sublimnega. Na koncu nas prosi, da si zamislimo, kako bi se plenilci počutili, če bi se naenkrat ovedeli svoje usode – da so serijski morilci. Prepričan je, da bi nam morda nekateri od teh plenilcev oprostili in nam bili celo hvaležni za našo uslugo, da smo jih rešili njihovega prekletstva. Nato sklene: »Če bi *moj* obstoj bil odvisen od mojega zalezovanja, trganja in požiranja mesa številnih drugih bitij, bitij, katerih življenje nimajo ali ne proizvedejo nič manjše vrednosti od mojega, bi sam ne želel več živeti.« (Prav tam, 7)

Ima Bramble prav? Seveda nam intuicija močno govori proti temu, toda naloga filozofa je preveriti to intuicijo. Videli smo, da je NMI pogosto upravičeno stališče, seveda pa je zavračanje Bramblrove ideje odvisno od *zamejitve* njegovega *obsega*. Vprašanje torej je, do kod se človek sme vmešati v naravni potek dogajanja. Mislim, da odgovor na to vprašanje ni tako enostaven, kot se sprva zdi in da Brambluv pristop dejansko razkriva tudi nek – sicer na videz povsem – drugi problem, in sicer

vzrejo ter skrb za mesojede »spremljevalne vrste« (ali domače ljubljence), a k temu se vrnem v zaključku. Vendarle se mi zdi, da lahko analiziram nekaj elementov moje intuicije, ki mi govori, da je to, kar predlaga Bramble, pošastno:

1) Načelo intrinzične vrednosti živih bitij. To pomeni, da drugih bitij ne smemo uporabiti kot instrument in z njimi kalkulirati na način, kot to počnemo z orodji. Ni, denimo, dovoljeno jemati življenja brez tehtnega razloga. Če bi pobili vse plenilce, bi tako povzročili ogromno hudega, saj bi vzeli življenja številnim živalim. To bi, v resnici, bil naravni genocid.

Morda sicer kakšen utilitarist meni, da jemanje življenja tistim bitjem, ki nimajo razdelane ideje o prihodnosti, ni tako problematično oziroma je vsaj manj problematično kot povzročanje trpljenja. Ideja »nebolečega ubijanja« bi se verjetno vklapljala v ta kontekst. Toda sam mislim, da ta zamisel spregleda nekaj pomembnega, namreč to, da smrt bitje oropa prihodnjih ugodij, tudi če se tega to bitje ne zaveda (prim.: Klampfer, 2010: 268).

2) Načelo ekocentrizma. Zgornji element pa ne zadostuje, saj smo ravno videli, da v številnih primerih zagovarjamo NMI in posegamo v življenja drugih bitij: če je pes neznansko popadljiv, ga, konec koncev, ubijemo. Zato načelo intrinzične vrednosti življenja ni dovolj, potrebna je tudi še ideja, ki smo jo omenili na začetku tega poglavja – da namreč obstaja precejšnja razlika med vmešavanjem v domače živali in njihovo ravnanje (ravljanje psa ali mačke) in v ravnanje prstoživečih vrst. Občutek imam, da so prvi bolj del našega sveta, v katerega se imamo večjo pravico vmešavati, kot drugi, ki živijo samostojno življenje. Ideja, da lahko interveniramo tja, je povsem antropocentrična in me v neki točki spominja na evrocentrično ali amerocentrično idejo »izvažanja demokracije«. Načelo ekocentrizma v nasprotju s tem trdi, da se nimamo pravice vmešavati v dogajanje v naravi, ki presega nas in naše razumevanje.

Seveda pa drži, da v določenih primerih tudi ta kvalifikacija odpove: primer je nadzor invazivnih vrst, ki se prekomerno namnožijo in ogrožajo stabilnost ekosistema. Konkretni slučaj tega je sekanje japonskega dresnika (*Reynourtia japonica*). Zdi se torej, da potrebujemo še dodatno načelo.

3) To dodatno načelo je lahko načelo falibilizma, ki je s predhodnim povezano, prepozna pa ga tudi Bramble. To izhaja iz ideje Alda Leopolda¹ in pravi, da so naravni sistemi enostavno prezapleteni, da bi jih lahko tako natančno poznali, da bi zmogli predvideti vse posledice svojih posegov, zato moramo biti skrajno previdni pri posegih v naravo, seveda še posebej, če so ti tako gromozanski, kot je

¹ Prim.: »Navadni državljani danes predpostavljajo, da znanost ve, kaj poganja skupnost; znanstvenik je enako gotov, da tega ne ve. Ve, da je biotski mehanizem tako zapleten, da morda njegovega delovanja ne bomo nikdar popolnoma razumeli.« (Leopold, 2010: 75)

odstranitev vseh plenilcev drugega reda iz biosfere. Preprosto povedano: pojma nimamo, kaj vse bi takšnim ravnanjem – oprostite izrazu – sfižili, zato je bolje, da reči pustimo pri miru (pri nadzoru japonskega dresnika ravno to, denimo, ne drži, kajti tam imamo veliko bolj gotove podatke o škodljivosti velike populacije in situacijo poznamo).

Dejansko je to edini od tukaj navedenih elementov, ki se ga v svoji argumentaciji dotakne tudi Bramble. Pravi namreč, da njegova argumentacija velja zgolj, če bi bili »ekstremno gotovi, da bi lahko njegove [NUP] učinke na ekosistem ustrezno nadzirali.« (Bramble, 2020: 5) V resnici je to takšna dokvalifikacija argumenta, da iz Bramblovega razmišljanja res naredi bolj kot ne kuriozum, saj je jasno, da tako gotovi v zamišljivi prihodnosti – ravno zaradi falibilizma (torej ideje, da moramo vedno računati, da smo zaradi omejenosti lastnega poznavanja v zmoti) – glede NUP pač ne bomo.

Verjetno bi lahko našel še kak dodaten element svoje moralne intuicije, da je to, kar predlaga Bramble, ne moralno, pač pa pošastno, a bom tukaj končal z analizo, ker imam po eni strani občutek, da je že dovolj trdna, po drugi pa bi rad nagovoril še nekatere druge probleme, ki jih NUP odpira in ki se mi zdijo pomembnejši. Zdi se mi namreč, da je Bramblu argumentom vredno posvetiti pozornost ne toliko zaradi njih samih, pač pa prej zaradi nekkih drugih moralnih dilem, ki jih razkrivajo v našem vsakdanu. Vendarle pa je zdaj potrebno odgovoriti na vprašanje, kakšen naj bo obseg NMI: odgovor, kot rečeno, ni preprost in počiva na moralnih intuicijah ter načelih, ki se jih ni moč držati kot pijanec plota, pač pa jih je potrebno aplicirati s pomočjo določene mere *phronesis* (kar je, priznam, lahko problematično sploh v tistih primerih, ko začne manjkati družbeni kontekst »razsodnosti«²). Sam bi rekel, da je NMI upravičen takrat, kadar gre za odstranjevanje posledic, ki so tako ali drugače povezane s človekovim ravnanjem in njegovo prisotnostjo. Sem sodi tako sanacija škode, ki jo je povzročil človek, kot tudi urejanje zadev, povezanih z domačimi živalmi, spremljevalnimi in rejnimi vrstami. Kadar pa gre za idejo posegov v naravo, je po mojem falibilističnem prepričanju bolje, da se držimo ekocentrizma in se posegov vzdržimo, razen res v tistih primerih, kjer nadziramo invazivne vrste na podlagi gotovih opazovanj. Vendar pa so še tukaj lahko težave, saj je sam ta pojem »vsiljivca« – tako kot pojem »škodljivca« – moralno pomensko kvalificiran.³

² To je zelo pereč problem, ki se ga na kratko dotaknem v sklopu analize »običajnosti« in tega, kar »naj bi kot ljudje *moralni* vedeti glede moralnega ravnanja« – slednje je ideja, ki se pojavi v Akvinčevih razmišljanjih, ki jih v navezavi na pojem »hotene nevednosti« obravnavam v svoji novi monografiji: Grušovnik, 2020: 52–56.

³ Nasploh je uravnavanje populacij moralna problematika, ki bi ji veljalo posvetiti več pozornosti. Sam sem do sedaj o tem pisal na esejističen način v svoji zbirki *Moralke*, in sicer v eseju »Limita etike« (Grušovnik, 2017). Tam se je preko preučevanja dela Madisona Granta izkazalo, da ima uravnavanje populacij skupne korenine z evgeniko. To pomeni, da je zelo problematično, če je vodilo poseganja v naravo ohranjanje kakšne »čistosti« ali »neomadeževanosti«, kar izpostavlja, kako zlahka se lahko naravoslovju zgodi, da prekorači svoje meje in zatava v politično-ideološke vode.

NAMESTO ZAKLJUČKA: OD INTERVENCIONIZMA DO PATERNALIZMA IN K PROBLEMU VZREJE HIŠNIH LJUBLJENČKOV

Ideja, ki sem jo pravkar navrgel glede omejitve NMI, pravzaprav izhaja že iz tega, kar sem zagovarjal v svoji prvi monografiji (Grušovnik, 2020), ko sem govoril o tem, da je včasih bolje ohraniti idejo tujosti narave, kot pa sanjariti o magičnem združevanju z njo ali pa o tem, da jo moramo nujno upravljati. Predlagal sem, da na živali ne smemo gledati »kot na nedorasle otroke in na naravne procese kot na nekaj, kar moramo ‚upravljati‘.« (Grušovnik, 2011: 54) Mislim, da sem imel prav in po branju Brambla zdaj to vidim še iz malenkost drugačnega zornega kota: takšno razmišljanje – torej nebrzdani NMI – nas namreč vodi v paternalizem, v moralno pokroviteljstvo. Zakaj je slednje slabo? Zaradi tega, ker nam daje lažni občutek, da druge poznamo bolj, kot poznajo sami sebe, da smo se sposobni nadzirati bolj, kot so se ostali in da lahko posledično »težimo« še njim. Gre, zdi se mi, za tisto napako, ki jo v *Politiki* zagreši Aristotel, ko pravi, da je za ženske in sužnje najboljše, če jim vlada njihov moški gospodar (Aristotel, 2010: 119-132). Napaka, ki jo NMI v nebrzdanem obsegu zagreši, je torej ta, da na živa bitja in ekosisteme gleda kot na svoje otroke, kot na nekaj, kar je treba »vzgajati«. Občutek imam, da je podobno razmišljanje v ozadju kolonializmov in idej o »izvažanju demokracije«, za katero so zadnja tri desetletja nazorno pokazala, kako je zgrešeno.

Nasploh bi lahko v tej točki rekel, da je to težava, za katero trpi »učinkoviti altruizem,«⁴ ki ga je v svojih zadnjih delih, recimo v *The Most Good You Can Do*, začel zagovarjati Peter Singer in na katerem deloma tudi temelji Bramblovo tipično utilitaristično razmišljanje. Gibanje namreč zagovarja idejo, da ni dovolj zgolj, da delamo dobro, pač pa, da se moramo truditi narediti kar največ dobrega. Kot ga definira Singer, je učinkoviti altruizem »filozofija in družbeno gibanje, ki s pomočjo dokazov in razuma išče najučinkovitejšo poti, kako izboljšati svet.« (Singer, 2015: 4-5) Ideja tako na prvi pogled deluje zelo racionalno in trezno, toda že Singerjev uvodni opis študenta filozofije, ki preračuna, koliko življenj bi lahko rešil z nakupom mreže za zaščito pred piki malaričnih komarjev, nakar postopoma pusti študij filozofije in začne delati na Wall Streetu, da zasluži sto tisoče dolarjev z namenom še bolj »pomagati« revnim, je tak, da bi moral zaradi njega po mojem mnenju resen filozof takoj odložiti to knjigo in obžalovati študenta: »Mar bi raje ostal v filozofiji – gotovo bi s tem naredil manj škode!« *To* bi bil pravi učinkoviti altruizem. Zakaj? Seveda zato, ker tak pristop ne vidi systemskega problema pomoči: paternalistično misli, da je dobro zaslužiti veliko denarja in ga dati ubogim, ne da bi pomislil, da je *ravno to služenje eden od vzrokov, zakaj so oni »ta ubogi« v prvi vrsti sploh revni*. Negovati idejo, da boš reševal svetovno revščino s tem, da boš zaslužil milijone na Wall Streetu, je isto, kot misliti, da lahko s popivanjem premagáš svoj alkoholizem.

⁴ Za informacije o tej smeri mišljenja, ki se v angleščini imenuje »effective altruism«, se zahvaljujem kolegu Samu Curku.

Preden zaključim, bi se rad vrnil k problemu, ki sem ga nakazal zgoraj in ki ga implicitno odpira Bramblova argumentacija. Gre namreč za vprašanje vzreje in skrbi za mesojede spremljevalne vrste. Mislim, da se nam v kontekstu teh vrst bistveno bolj upravičeno zastavi vprašanje, ali bi jih morali gensko spremeniti v rastlinojede oziroma – bolj realno – razviti nadomestno rastlinsko hrano zanje. Dejansko je namreč vzreja mesojedih živali po tej plati problematična, najbrž podobno, kot je problematično človekovo uživanje mesa, če in kadar to ni nujno za njegovo preživetje. Zakaj? Zato, ker je bivanje teh živali podobno odvisno od naše volje in naših načrtov, kot je naše uživanje mesa. *Mi* smo tisti, ki smo odgovorni za obstoj živali, ki smo jih vzgojili in vzredili, za razliko od živali v naravi, katerih obstoja nismo povzročili, ali ga vsaj nismo povzročili namerno. Če zdaj *te* ljubljenske hranimo z mesom živali, ki jih ubijamo, se moramo vprašati, ali je to moralno. Prepričan sem, da v tem, ko zadovoljno božamo mačko, ki prede ob konzervi, v katero smo pred tem strpali razrezano kravo, vsak od nas začuti nekaj hipokrizije. Gotovo je ta dilema manjša v primeru, kadar gre za rešene živali, za živali, ki so bile brezdomne in ki smo jim ponudili zavetje; toda pri živalih, ki so bile vzgojene, prodane in kupljene, se je te hipokrizije težko otresti. Moralno gledano ni druge, kot da tudi za te živali najdemo rastlinske prehranske nadomestke, tako kot jih iščemo zase. Ideja, da moramo takšne živali, dokler zanje ne obstajajo tovrstni substituti – ne glede na to, kako so nam ljubke in kako jih imamo radi – nehati »vzrejati«, se mi močno vsiljuje. Res pa je, da obstajajo tudi tukaj morda zelo pomembne izjeme, denimo psi pomočniki in še kakšne druge živali. Konec koncev tudi »spremljevalne vrste« niso »spremljevalne« kar brez razlogov: duševno zdravje nekaterih ljudi je morda odvisno od odnosa s temi živalmi.

::BIBLIOGRAFIJA

- Aristotel (2010): *Politika*. Ljubljana: GV Založba.
- Bramble, B. (2020): »Painlessly Killing Predators.« V: *Journal of Applied Philosophy*, special issue (15. september 2020), str. 1–9. doi: 10.1111/japp.12461.
- Cowen, T. (2003): »Policing Nature.« V: *Environmental Ethics*, št. 25, str. 162–82.
- Grušovnik, T. (2011): *Odenki zelene: humanistične perspektive okoljske problematike*. Koper: Annales.
- Grušovnik, T. (2016): *Etika živali – o čezvrstni gostoljubnosti*. Koper: Annales.
- Grušovnik, T. (2017): *Moralke*. Ljubljana: LUD Šerpa.
- Grušovnik, T. (2020): *Hotena nevednost*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Klampfer, F. (2010): *Cena življenja – razprave iz bioetike*. Šentilj: Aristej.
- KZ-1: *Kazenski zakonik*. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5050>. Dostop dne 28. 10. 2020.
- Leopold, A. (2010): »Deželjska etika.« V: *Filozofija na maturi*, št. 3/4, str. 74–85.
- Mill, J. S. (2003): *Utilitarizem in O svobodi*. Ljubljana: Krtina.
- Singer, P. (2015): *The Most Good You Can Do: How Effective Altruism Is Challenging Ideas About Living Ethically*. New Haven: Yale University Press.
- Tome, D. (2006): *Ekologija: organizmi v prostoru in času*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.

ZPol: Zakon o policiji. <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2006-01-4583?sop=2006-01-4583>. Dostop dne 28. 10. 2020.

ZZZiv: Zakon o zaščiti živali. <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1353>. Dostop dne 28. 10. 2020.